

## บทที่ 4

### วิถีชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลัก: ภาพสะท้อนเพศภาวะ

เพศของผู้หญิงและผู้ชายถูกกำหนดจากโครโมโซม คือ 44XX เป็นตัวกำหนดเพศหญิง และโครโมโซม 44XY เป็นตัวกำหนดเพศชาย อันเป็นสิ่งที่กำหนดมาโดยธรรมชาติ และเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน ส่วนความเป็นหญิงเป็นชายถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ภายใต้การประกอบสร้างทางสังคมด้วยการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ความเชื่อ บทบาทหน้าที่ ที่มีต่อมนุษย์แต่ละคน ดังนั้นผู้หญิงจึงมีการรับรู้ความเป็นหญิงของแต่ละคนที่มีทั้งเหมือนและแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ในส่วนที่เกี่ยวข้องของความเป็นหญิงกับมดลูกนั้นพบว่า มดลูกเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะทางเพศของผู้หญิงและมีความแนบเนื่องกับบทบาททางเพศของผู้หญิง ซึ่งสะท้อนได้จากวิถีชีวิตผู้หญิงทั้งชีวิต ครอบคลุมทั้งที่เป็นพื้นที่ส่วนตัว และชีวิตในสังคมที่ถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะ ในบทนี้จึงเสนอข้อค้นพบ วิถีชีวิตผู้หญิงที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้มุมมองด้านเพศภาวะสะท้อนภาพของชีวิตผู้หญิง และในส่วนท้ายของบทเป็นการสรุปและอภิปรายข้อค้นพบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

#### 1. วิถีชีวิตผู้หญิงที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ

วิถีชีวิตของผู้หญิงดัดมดลูกที่ร่วมในการศึกษาคั้งนี้ มีจำนวน 36 คน อาศัยอยู่ใน 11 ชุมชน ทั้งชุมชนเมือง กึ่งเมือง และชนบท โดยผู้หญิงได้เผชิญกับการเปลี่ยนผ่านของชีวิตจากการเคยมีมดลูกไปมีชีวิตที่ไม่มีมดลูก ผู้หญิงแต่ละคนมีวิถีชีวิตที่ถูกหล่อหลอมจากสังคม ตั้งแต่เยาว์วัยเติบโตเป็นผู้ใหญ่ แก่ชรา จนกระทั่งเสียชีวิต ผู้หญิงที่ดัดมดลูกมีชีวิตอยู่ในสังคมสองส่วนคือ สังคมในบ้าน ที่หมายถึง ชีวิตครอบครัวอันเป็นพื้นที่ส่วนตัว และสังคมนอกบ้านซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ คือ ชีวิตการประกอบอาชีพการงานและสังคมเพื่อนบ้าน วิถีชีวิตของผู้หญิงที่ร่วมศึกษาถูกกำหนดให้มีชีวิตภายใต้บทบาท หน้าที่ ความสัมพันธ์ชายหญิง ที่สังคมกำหนดทั้งบทบาทในบ้าน ได้แก่ บทบาทแม่ ภรรยา ลูกสาว น้องสาว หลานสาว ยาย ย่า เป็นต้น และบทบาทนอกบ้าน ได้แก่ บทบาทครู อาสาสมัครสาธารณสุข หัวหน้าหน่วยงาน นักบัญชี เพื่อนบ้าน เป็นต้น ข้อค้นพบด้านวิถีชีวิต โดยใช้มุมมองด้านเพศภาวะ ซึ่งมีประเด็นหลัก 4 ประการ คือ บทบาททางเพศภาวะ การแบ่งงานระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย อำนาจและการตัดสินใจ และโอกาสในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร โดยนำเสนอแยกตามกลุ่มชีวิตครอบครัวของผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่ได้สะท้อนภาพวิถีชีวิตที่เหมือนและแตกต่างกัน คือ ชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียเดียว ชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคน และชีวิตผู้หญิงไม่มีคู่ ดังต่อไปนี้

## 1.1 ชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียเดียว: ความเท่าเทียมที่ไม่เท่าเทียมของหญิงชาย

ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษามีชีวิตแบบผัวเดียวเมียเดียว มี 16 คน ในจำนวนนี้เป็นหญิงที่อยู่กินกับสามีคนเดียวมาตลอดจนปัจจุบัน 13 คน เป็นผู้หญิงที่สมรสใหม่หลังการหย่าร้าง 2 คนและหลังจากสามีคนแรกเสียชีวิต 1 คน การมีชีวิตผัวเดียวเมียเดียว เป็นลักษณะชีวิตคู่ที่ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษารับรู้ตรงกันว่า เป็นความปรารถนาของผู้หญิงทุกคนที่คิดแต่งงาน และเป็นที่ยอมรับของสังคมในทุกศาสนา แต่ทว่าบางศาสนา เช่น อิสลาม มีกฎหมายให้ผู้ชายมีภรรยาได้ 4 คน ถึงแม้ผู้หญิงมุสลิมจะยอมรับ แต่ผู้หญิงมุสลิมที่เข้าร่วมศึกษาเล่าถึงความรู้สึกที่ว่าตนยังต้องการเป็นหนึ่งเดียว และสะท้อนให้เห็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นภายใต้การยอมรับนั้น

การยอมรับชีวิตผัวเดียวเมียเดียวของสังคม โดยเฉพาะในสังคมชนบทจะเห็นได้ชัด จึงทำให้ผู้หญิงที่มีครอบครัวจึงอดทนและพยายามทุกวิถีทางที่จะดำรงรักษาให้ครอบครัวเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว แม้จะแบกความทุกข์มากเพียงใดก็ตาม ผู้หญิงบางคนกลัว ลูกมีปัญหา บางคนอายุกลัวชาวบ้านนินทา ในการศึกษาของกลุ่มผู้หญิงที่อายุเกิน 40 ปีจะมีความคิดและความเชื่อเช่นนี้ เช่น ชีวิตของพวกฉันที่พยายามตามสามีทุกหนทุกแห่ง จากการที่สามีไปมีหญิงคนใหม่ ยอมและปรนนิบัติสามีทุกอย่างเพื่อให้ครอบครัวเป็นชีวิตครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนไป ผู้หญิงเข้มแข็งและพึ่งตนเองมากขึ้นจึงมีความคิดเปลี่ยนไป มองความสุขของตนมากขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่มีอายุน้อย ให้ความหมายกับความต้องการของตนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาใช้ความอดทนมาก่อนทุกคน ดัง ลดาวัลย์และราชวดี กล่าวว่า “ทนที่สุดก่อน...ทน ได้ก็ทนทน ไม่ได้ก็ไม่ทน” และ “ผู้ชายถ้าไม่ดีจะไปทนอยู่ทำไม” และยังผู้หญิงเมื่อตัดคมดลูกรับรู้ว่าคุณเปลี่ยนไป หลายคนอดทน หลายคนยอม หลายคนทุกข์ใจ แต่อีกหลายคนสามารถปรับตัวได้ โดยเฉพาะผู้หญิงที่สามีเข้าใจ วิถีชีวิตของผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่มีชีวิตผัวเดียวเมียเดียว ได้สะท้อนภาพ ดังนี้

### 1.1.1 บทบาททางเพศภาวะ: ในบ้านเป็นของหญิง นอกบ้านเป็นของชาย

ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่มีชีวิตผัวเดียวเมียเดียวกล่าวตรงกันว่า บทบาททางเพศภาวะของหญิงและชายแตกต่างกัน ภายใต้บทบาทที่แตกต่างผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษามองว่า ผู้หญิงผู้ชายมีคุณค่าไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเชิงลึกแล้วพบว่า บทบาทในความเป็นหญิงมีคุณค่าในทางจิตใจที่สร้างความสุข ความสบายใจไม่ใช่คุณค่าที่วัดเป็นตัวเลข โดยเฉพาะ ในส่วนของบทบาทในบ้านที่สวมกอดผู้หญิงตั้งแต่เกิดจนตาย ที่ก่อนตัดคมดลูกและหลังตัดคมดลูกไม่แตกต่างกัน ได้แก่ บทบาทภรรยา แม่ ลูกสาว น้องสาว พี่สาว หลานสาว ป้า น้า อา เป็นต้น ที่ต้องรับผิดชอบจำนวนชิ้นงานมากกว่าชาย เช่น งานบ้าน หุงหาอาหาร เลี้ยงลูก เป็นต้น บทบาทในบ้านก่อนและหลังผ่าตัดคมดลูกของผู้หญิงจึงไม่เปลี่ยนแปลงผู้หญิงยังคงทำหน้าที่ตามบทบาทที่มีตามที่สังคม

ประกอบสร้างเธอขึ้นมาเป็นผู้หญิงคนหนึ่ง แต่เนื่องจากมดลูกมีความแนบเนื่องกับบทบาทภรรยา และความเป็นแม่ สิ่งที่ผู้หญิงรู้สึกและวิตกกังวล คือ ความไม่มั่นคงต่อบทบาทภรรยาที่สวมกอดนั้น จากการไม่มีมดลูกที่กระทบต่อความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างสามีภรรยา และความหมดโอกาสที่จะเป็นแม่ ที่ผู้หญิงหลายคนรู้สึกสูญเสียอัตลักษณ์ในความเป็นหญิง ว่าตนด้อยค่าลงเมื่อไม่มีมดลูก ดังตัวอย่างคำพูดของ น้ำอ้อย และพุดซ้อน ดังนี้

“พอเราไม่มีมดลูก เราก็ด้อยไปตรงนี้ แต่พี่ก็ทำหน้าที่ทุกอย่างเหมือนเดิม ไม่ขาดคบกบพร่อง ...อย่างบ้านช่อง อาหารการกิน เสื้อผ้า นี่พร้อมหมด” (น้ำอ้อย วัย 48 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ ออกสองข้างจากเยื่อมดลูกเจริญผิดที่และมีถุงน้ำที่รังไข่ IDKI10031522)

“ก่อนผ่า หลังผ่าตัดมดลูก ทำหน้าที่เราก็ก่อนเหมือนเดิม...จะมีอยู่ก็เรื่องอย่างว่า (ความต้องการทางเพศ) มันลดไปหลังผ่า...เราก็กต้องทำให้เหมือนเดิม...เราไม่พร้อมอะไรก็ไม่มีปัญหา” (พุดซ้อน วัย 56 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI35021007)

ผู้หญิงที่ไม่มีบุตรมาก่อนบทบาทความเป็นแม่ ผู้หญิงกลุ่มนี้ไม่เคยเป็นตั้งแต่ก่อนผ่าตัดมดลูก แต่หลังการตัดมดลูกผู้หญิงในกลุ่มนี้มี 5 คนสร้างตัวตนให้มีบทบาทของความเป็นแม่ ที่เป็นบทบาทผู้เลี้ยงดูด้วยการขอเด็กมาเลี้ยง ที่ทำให้ผู้หญิงกลุ่มนี้มีบทบาทเพิ่มขึ้น ซึ่งผู้หญิงบางคนกล่าวว่ารู้สึกมีความสุขที่มีบทบาทของความเป็นผู้หญิงที่สมบูรณ์ขึ้น ดังนี้

“ก่อนนี้ (ก่อนตัดมดลูก) ก็อยากมีลูก อยากเป็นแม่ ไปหาหมอทำลูกมาหลายหน ทำแล้วไม่ได้ทั้งหมด เลยหยุด ...พอผ่า เอามดลูกออกไปแล้วก็รู้ว่าหมดสิทธิ์ (มีลูก) ...แฟนให้เอาหลานมาเลี้ยง ...ได้ดูแลเด็กๆ รู้สึกดีเหมือนกัน” (เสาวรส วัย 49 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI07050409)

ส่วนบทบาทนอกบ้าน ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีชีวิตคู่เดียวเมียเดียวหลายคน มีบทบาททั้งในบ้านและนอกบ้าน บางคนรับรู้ว่าบทบาทนอกบ้านมักเป็นหน้าที่หลักของสามี (ผู้ชาย) แต่ด้วยสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาหลายคนจึงต้องทำงานนอกบ้านด้วย และมีผู้หญิงบางคนเข้าไปมีส่วนร่วมของสังคมมากขึ้น จึงทำให้ผู้หญิงมีบทบาทนอกบ้านมากขึ้น แต่ทว่างานในบ้านกับยังคงเป็นบทบาทของผู้หญิงดั้งเดิมและต้องรับผิดชอบที่จะต้องทำให้ดี ให้สมบูรณ์จึงจะได้รับการยอมรับในความเป็น

ผู้หญิงที่ดี และผู้หญิงจะได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้นถ้าผู้หญิงทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้านได้ดี และสมบูรณ์ทั้งสองอย่าง ผู้หญิงจึงเสมือนมีบทบาทที่ต้องรับภาระที่มากกว่าผู้ชายดังนี้

“...เราเป็น อสม. ด้วย งานราษฎร์งานหลวง ไปแทบทุกงาน แฟนบางทีเขาก็บ่นเหมือนกัน ไปติดๆกัน แต่เรามีหน้าที่ต้องทำให้สมบูรณ์งานบ้านลูกพี่เราก็ทำให้ขาดตกบกพร่อง...”  
(อรุณ หญิงพุทธ วัย 52 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเยื่อมดลูกเจริญผิดที่ IDKI04021210)

“...คนมุสลิม ผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว เป็นใหญ่ในบ้าน ทุกคนต้องฟังเขา ลูกเมียต้องฟังเขา ผู้หญิงมุสลิมต้องดูแลลูก ดูแลตัวอย่างดีงานบ้าน ไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ถ้าผู้หญิงทำตัวใหญ่ ไม่ยอม มันก็ไม่ดี บ้านก็แตก ทำอะไรก็ไม่เจริญเมียต้องสนับสนุนสามี ต้องเสริมสามี เขาก็บอกก็สอนกันมา...แต่เดี๋ยวนี้ผู้หญิงก็ต้องทำมาหากินด้วย ไม่งั้นไม่พอกิน อย่างป้าก็ออกไปขายของ (ค้าขาย) ด้วย...ช่วยกันทำมาหากินก็มีกินมีใช้” (สัมพันธ์ หญิงมุสลิม วัย 60 ปี ตัดมดลูกออกอย่างเดียวจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI0802513)

### 1.1.2 การแบ่งงานระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย

ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่มีชีวิตคู่เดียวเมียเดียว อาศัยอยู่ทั้งในเมือง และชนบท ซึ่งมีอาชีพ เช่น รับราชการ รับจ้างทั่วไป และแม่บ้าน งานรับราชการส่วนใหญ่เป็นงานตำแหน่งที่ไม่สูง เช่น เจ้าหน้าที่ เสมียน นักการเงิน ส่วนงานรับจ้างเป็นงานประเภทงานที่ใช้ฝีมือที่เป็นงานของผู้หญิง ไม่ใช่ช่างใช้กำลังหนัก เช่น แม่ครัว รับทำขนม รับซักรีด และซัก และค้าขาย ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษารับรู้ตรงกันว่าผู้ชายแข็งแรงกว่าผู้หญิง จึงทำงานหนักได้มากกว่า งานผู้หญิงจึงเป็นงานเบาๆ เป็นงานฝีมือที่ผู้หญิงชำนาญเฉพาะ ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษากล่าวตรงกันว่างานแม่บ้านเป็นงานของผู้หญิงที่ต้องทำอันเป็นงานสร้างคุณค่าของตนให้เป็นที่ประจักษ์กับเพศชายเพื่อการยอมรับว่าเป็นผู้หญิงที่ดี จากการศึกษาผู้หญิงในครอบครัวคู่เดียวเมียเดียวก่อนตัดมดลูกทำงานนอกบ้าน 12 คน หลังตัดมดลูกออกจากงาน 2 คนเพราะตนเองอ่อนแอลงทำงานได้ไม่เต็มที่โดยผู้หญิงที่ยังทำงานนอกบ้านสะท้อนถึงภาระงานที่มาก ต้องใช้เวลาทำงานมาก ช่วงกลางวันต้องไปทำงานนอกบ้านแต่เมื่อกลับมาบ้านก็ยังต้องทำงานในบ้านที่ไม่สามารถพักได้ ในขณะที่ผู้ชายเมื่อกลับมาบ้านถือว่าหมดภาระ ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของ น้ำอ้อย และสัมพันธ์ ดังนี้

“บอกตรงๆ เหนื่อยมาก ... งานที่ศูนย์ (เด็กเล็ก) ก็เหนื่อย พอกลับบ้านก็ต้องทำให้เรียบร้อย ...อาหารต้องวางพร้อมบนโต๊ะ เขา (สามีและลูก) กลับมาต้องได้กิน...วันๆ ไม่มีเวลาเลย กว่าจะเสร็จงานก็ค่ำ” (น้ำอ้อย วัย 48 ปี ตัดผมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเยื่อบูดลูกเจริญผิดที่และมีถุงน้ำที่รังไข่ IDKI10031522)

“ผู้หญิงเรา งานบ้านนี่มันของคู่กัน...ผู้ชายเขาไม่ทำ เขาทำงานใหญ่ๆ อย่างไฟฟ้า รถลา ... เครื่องไฟฟ้าเสีย รถเสียนี่ก็ถึงจะเป็นหน้าที่เขา...” (ส้มโอ วัย 51 ปี ตัดมดลูกออกอย่างเดียวจากเนื้องอกที่ IDKI22021120)

เมื่อพิจารณางานของผู้หญิงถึงแม้จะดูเหมือนไม่หนัก แต่งานนั้นต้องใช้เวลานาน ผู้หญิงจึงมีชั่วโมงการทำงานมาก แต่ไม่มีคุณค่าเป็นตัวเงินที่วัดค่าได้เหมือนงานของผู้ชาย คุณค่าที่ได้เป็นเพียงผลทางจิตใจที่ผู้รับ (สมาชิกในครอบครัว) พึงพอใจ และได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นผู้หญิงที่ดี ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านบางคนที่เคยทำงานมีรายได้เป็นของตนเองเมื่อไม่มีงาน ไม่มีรายได้ ผู้หญิงรู้สึกคุณค่าในตนเองลดลง งานบ้านที่สมบูรณ์จึงถือว่าเป็นภาระสำคัญที่สร้างคุณค่าให้กับผู้หญิงได้ ตัวอย่างคำบอกเล่าของ สายหยุด ดังนี้

“...เราไม่มีงาน ไม่มีรายได้เอง ก็ต้องง้อเขา (สามี) ตลอด...ต้องยอม บางทีก็คิดนะ เรามีรายได้เองอยากกินอยากซื้ออะไรได้สบายใจ ตอนนี้ใช้จ่ายก็เกรงใจเขา ...ตอนนี้ทำงานบ้าน ดูลูกให้ดีที่สุด เราเต็มที่ ไม่ให้เขา (สามี) ว่าเราได้” (สายหยุด วัย 42 ปี ตัดมดลูกออกอย่างเดียวจากเนื้องอกที่ IDKI28020413)

แต่มีบางครอบครัวที่สามีเข้ามามีส่วนช่วยงานบ้านมากขึ้น พบในครอบครัวของคนรุ่นใหม่ และมีการศึกษาสูง โดยเฉพาะครอบครัวที่ผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านด้วย ซึ่งผู้หญิงให้ข้อคิดเห็นว่าเธอทำงานเหนื่อยเหมือนกัน ต้องช่วยกัน การที่สามีเข้ามาช่วยงานบ้านกับได้รับคำชื่นชมจากสังคมและสร้างความภูมิใจให้ผู้หญิงผู้เป็นภรรยาว่าตนมีสามีดี ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของ ราชาวดี และยืนยันด้วยความคิดของ น้ำอ้อย ดังนี้

“งานในบ้าน เราช่วยกันนะ...แฟนเขาทำกับข้าว บางทีเลี้ยงลูกด้วย นี้ (ฉัน) จะทำความสะอาดบ้าน เขาก็ช่วยๆกัน เราโชคดีที่มีแฟนดี” (ราชาวดี วัย 35 ปี ตัดมดลูกออกอย่างเดียวจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI23020502)

“งานบ้านเป็นหน้าที่เราคนเดียว... แฟนเขาบอกเขาเหนื่อยแล้วทำงานนอกบ้าน... ผู้ชายที่ช่วยเมียทำงานบ้านหายาก ผู้ชายดีๆ อย่างนี้หายาก ใครได้แฟนแบบนี้ ถือว่าโชคดีจริงๆ” (น้ำอ้อย วย 48 ปี ตัดผมคลุกและรังไข่ออกสองข้างจากเยื่อบุมดลูกเจริญผิดที่และมีถุงน้ำที่รังไข่ IDKI10030306)

นอกจากนี้การตัดมดลูกไม่ได้มีผลต่องานในบ้านเท่านั้นแต่ยังกระทบต่องานนอกบ้านด้วยที่ผู้หญิงต้องแบกรับ จากอารมณ์ที่ผู้หญิงรับรู้ว่ามี การเปลี่ยนแปลงง่าย มีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างมากที่ไปมีผลต่อความก้าวหน้าและความมั่นคงการงานของผู้หญิงด้วย เช่น ตัวอย่างคำบอกเล่าของ น้ำอ้อย ดังนี้

“...ก่อนผ่ามดลูกออกอารมณ์ก็ปกติดี ไม่เคยคุเด็ก ... หลังผ่ามาปีที่ 2 ที่ 3 อารมณ์มันวิ่ง บางทีผลอดควบคุมไม่ได้ ...บางที่ใส่กับเด็ก ที่ต้องระวังมาก...ถ้าผู้ปกครองเขาเห็น ยุ่งแน่...เขาก็มีสิทธิที่จะไม่จ้างที่ต่อเพราะที่ทำสัญญาปีต่อปี ก็กังวลมากอยู่นะ” (น้ำอ้อย วย 48 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเยื่อบุมดลูกเจริญผิดที่และมีถุงน้ำที่รังไข่ IDKI10031522)

### 1.1.3 อำนาจและการตัดสินใจในการควบคุมเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง

ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่มีชีวิตผัวเดียวเมียเดียวกล่าวตรงกันว่า อำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับครอบครัวที่เป็นเรื่องสำคัญ เช่น การเรียนของบุตร สามีจะเป็นคนตัดสินใจ แต่ถ้าเป็นเรื่องชีวิตประจำวันในบ้าน การจัดการอาหารการกิน ของใช้ต่างๆ อำนาจตัดสินใจจะเป็นของผู้หญิง ถ้าเป็นเรื่องนอกบ้านผู้ชายจะมีอำนาจในการตัดสินใจ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษามีเพียง 1 คนที่เป็นผู้บริหาร (หัวหน้าศูนย์เด็กเล็ก) ซึ่งเป็นที่น่าสังเกต ในหน่วยงานนี้มีเฉพาะผู้หญิงและเด็ก ผู้หญิงจึงก้าวมาเป็นผู้บริหาร ส่วนเรื่องอำนาจในการควบคุมเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง ผู้หญิงทุกคนกล่าวว่าตนมีสิทธิที่จะตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เช่น การตัดสินใจตัดมดลูก แต่ภายใต้การตัดสินใจนั้นเมื่อมีผลกระทบภายหลัง เช่น กระทบต่อความสัมพันธ์ทางเพศ ความรับผิดชอบจะตกอยู่ที่ผู้หญิงต้องจัดการให้เป็นที่พอใจ ดังตัวอย่างคำพูดของอุ้งนและพุดซ้อน ดังนี้

“...ที่ผ่าตัด (มดลูก) ก็ตัดสินใจเอง ตามที่หมอแนะ แพนก็แล้วแต่เรา...พอผ่าเอามดลูกออกแล้ว มันมีผลเยอะ...เราจะพูดอะไรก็เราตัดสินใจเอง” (อรุณ วัย 52 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเยื่อบุมดลูกเจริญผิดที่ IDKI04020908)

“ผ่า (มดลูก) ไปแล้ว...ก็ตัดสินใจตามหมอแนะนำ ตัดตัดสินใจเอง ...หลังผ่า มันก็เปลี่ยนไป (อารมณ์ทางเพศ)...ผู้ชายนะเขาไม่ค่อยเข้าใจเราเขาไม่สนด้วยว่าเราจะยัง ใจเราเป็นเมียยัง ใจก็ต้องสนอง...ไม่มันยุ่ง เดียวก็จะทะเลาะกัน ...ยอม มันก็จบปัญหา” (พุดซ้อน วัย 56 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI35021007)

#### 1.1.4 โอกาสในการการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร

พื้นที่ที่อยู่อาศัยของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีชีวิตผัวเดียวเมียเดียว มี

สาธารณูปโภคครบ สะดวก รับข้อมูลข่าวสารทางโทรทัศน์ ผู้หญิงกลุ่มนี้มีโอกาสทางการศึกษาและการทำงานไม่แตกต่างจากผู้ชาย ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้หญิงแต่ละคน สิ่งที่ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาสะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงระหว่างก่อนตัดมดลูกและหลังตัดมดลูก คือ ความแข็งแรงและความสามารถในการทำงานหนัก หลังตัดมดลูกผู้หญิงหลายคนรับรู้ว่าตนเองอ่อนแอลง และไม่สามารถทำงานหนักหรือยกของหนักได้ ทำให้บางคนต้องออกจากงานหรือถูกเลิกจ้าง ส่งผลให้ขาดรายได้ ขาดสวัสดิการต่างๆ บางคนเปลี่ยนงานที่เบาขึ้น ทำให้มีรายได้ลดลง รายได้ครอบครัวส่วนใหญ่จึงมาจากสามี การควบคุมทรัพยากรของครอบครัวนั้น ขึ้นอยู่กับแต่ละครอบครัวที่ตกลงกัน ผู้หญิงที่ตัดมดลูกบางคนเป็นผู้เก็บและควบคุมรายได้ที่สามีหามาได้ บางคนสามีเป็นผู้ควบคุมรายได้ ส่วนการเข้าถึงบริการสุขภาพ มีผู้หญิงบางคนที่ยังตัดมดลูกมาก่อนปี พ.ศ. 2544 ผู้หญิงจะเข้าถึงบริการสุขภาพไม่เท่าเทียมกัน ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่มีฐานะดีจะเข้าถึงบริการสุขภาพได้มากกว่าคนยากจน ปัจจุบันผู้หญิงทุกคนที่เข้าร่วมศึกษามีสวัสดิการการรักษาพยาบาลทุกคน จากโครงการหลักประกันสุขภาพ รัฐสวัสดิการ และประกันสังคม จึงทำให้ผู้หญิงทุกคนเข้าถึงบริการสุขภาพได้ทั่วถึงมากขึ้น แต่เป็นบริการที่จัดไว้ให้โดยรวมใช้ทั้งชายและหญิง มิได้จัดบริการเฉพาะสำหรับผู้หญิง

#### 1.2 ชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคน: การตีตราจากสังคม

ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่มีชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคนมี 6 คน มีบทบาทเป็นเมียหลวง 5 คน เมียน้อย 1 คน ผู้หญิงทุกคนรับรู้ว่าชีวิตคู่แบบนี้ ไม่ใช่ชีวิตครอบครัวที่ดีที่ปรารถนา ชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคนสังคมตีตราทั้งชายและหญิง ผู้หญิงทุกคนจึงต้องการเป็นภรรยาเพียงคนเดียว และมีสามีเพียงคนเดียว แต่บางครั้งผู้หญิงก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ ชีวิตผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษา

หลายคนต้องเผชิญกับปัญหาชีวิตที่สามีมีภรรยามากกว่าหนึ่งคน ที่เรียกว่า “มีเมียน้อย” “สามีมีกิ๊ก” “มีบ้านเล็ก” “มีเมียเก็บ” “มีอีหนู” ที่ผู้หญิงต้องทนทุกข์ใจ ผู้หญิงหลายคนอดทนอยู่เพื่อลูก เพื่อรักษาสถานะทางสังคมและจะตัดสินใจแยกทางเดินกับสามีต่อเมื่อทนจนถึงที่สุด ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาทุกคนยอมรับว่าผู้หญิงที่มีสามีหลายคนในเวลาเดียวกัน (มีชู้) ว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีที่ถูกตีตราจากสังคม ซึ่งไม่พบในการศึกษาครั้งนี้ แต่ถ้าผู้ชายมีเมียหลายคนกับไม่ถูกตีตราเช่นเดียวกับผู้หญิง ผู้หญิงจะทำได้เมื่อสามีเสียชีวิตหรือหย่าขาดจากกันแล้วจึงจะมีใหม่ได้โดยไม่ถูกตีตราว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี แต่ถ้าผู้หญิงแต่งงานมากกว่า 2 ครั้งกลับถูกมองจากสังคมว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีเช่นกัน ดังคำพูดของน้ำหอมผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษากล่าวว่า “ผู้หญิงแต่งงานหลายหมันไม่ดี ... แบบถ้าแต่งแล้วผัวตายสองหนสามหน เขาก็ว่าคนกินผัว ... ถ้าแต่งหย่าแต่งหย่าก็เป็นผู้หญิงไม่ดีอยู่กับใครไม่ได้ ... ถ้ามีผัวอยู่ ไปนอนกับคนนั้นที่คนโน้นที่ ก็เป็นผู้หญิงล้ำสอนเล่นชู้แบบนี้ค่ะ”

ชีวิตของผู้หญิงที่มีครอบครัวที่สามีมีภรรยาหลายคน พบทั้งในผู้หญิงที่นับถือทั้งศาสนาพุทธ คริสต์และอิสลาม ในการศึกษาผู้หญิงเพียง 1 คนที่สามีมีเมียน้อยตั้งแต่ยังไม่ตัดมดลูกที่เธอให้การยอมรับมาอยู่ร่วมชายคาเดียวกัน และสามีมีเมียน้อยเพิ่มอีกหลังตัดมดลูกแล้ว พบในครอบครัวที่นับถือศาสนาอิสลาม คือ ทูเรียน และมีผู้หญิงบางคนยอมรับที่จะเป็นเมียน้อยทั้งที่ไม่เคยปรารถนามาก่อน เช่น น้ำตาล ส่วนผู้หญิงที่สามีมีหญิงอื่นหลังการตัดมดลูก และเชื่อว่ามาจากผลของการตัดมดลูก คือ มะปรารงค์ น้ำหอม ราตรี และสารภี วิถีชีวิตของผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่มีชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคนในมุมมองเพศภาวะผู้หญิงได้สะท้อนภาพ ดังนี้

### 1.2.1 บทบาททางเพศภาวะ: ชายทำได้หญิงทำไม่ได้

ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่มีชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคน มีบทบาททางเพศภาวะที่ไม่เปลี่ยนแปลง คือ บทบาทที่สังคมประกอบสร้างมาตั้งแต่เกิดที่เป็นบทบาทในบ้าน คือ บทบาทลูกสาว น้องสาว พี่สาว ป้า น้า อา หลานสาว ส่วนบทบาทที่สังคมประกอบสร้างภายหลัง คือ บทบาทภรรยา ในผู้หญิงแต่ละคนมีความแตกต่างกัน เช่น ชีวิตครอบครัวที่สามีมีเมียหลายคน ตั้งแต่ก่อนผ่าตัดมดลูกออก คือชีวิตของ ทูเรียน หญิงไทยมุสลิม และน้ำตาลหญิงไทยพุทธ ซึ่งทั้งสองคนมีบทบาทภรรยาที่ต่างกัน คือ ทูเรียนเป็นเมียหลวง ในขณะที่ น้ำตาลเป็นเมียน้อย ซึ่งบทบาทนี้เกิดขึ้นจากความประพฤติของผู้ชาย ที่ผู้หญิงต้องแบกรับด้วยความขมขื่น และไม่เต็มใจ ทั้งทูเรียนและน้ำตาล และยิ่งกว่านั้นสามีของทั้งสองคนยังมีผู้หญิงคนใหม่เพิ่มอีกหลังการตัดมดลูก ถึงแม้ทูเรียนจะยอมรับเพราะมองว่าตนพร้อมในความเป็นภรรยาที่ตนไม่มีมดลูก เพียงขอให้สามียังอยู่กับตนและเมื่อถามความรู้สึก ทูเรียนยอมรับว่าเป็นทุกข์แต่ก็ยอม เพื่อความสุขของสามี ดังนี้

“...ป่าเป็นเมียหลวง ตั้งแต่ก่อนผ่าแล้ว ... พอเมียน้อยเขาตาย ได้ชักสามปี ป่าก็ตัดมดลูก... แล้วนี่ เขา (สามี) ก็ไปมีเมียน้อยอีกแล้ว เป็นแม่หม้ายคนไทย (พุทธ)... ป่าก็ยอม แบบคนแขก (มุสลิม) เขาให้ได้ แล้วก็เราไม่สมบูรณ์นะ ต้องยอม... ใจป่าหรือ ก็ทุกข์ซึ ถึงจะยอมแต่ใจลึกๆ คิดตลอด” (ทุเรียน วัย 57 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI03021205)

น้ำตาลมีบทบาทเมียน้อยนั้นสังคมไม่ยอมรับและถูกตีตราจากสังคมอยู่แล้วว่า “แย่งของ (สามี) เขามา” เป็นความรู้สึกที่เสมือนถูกประณามจากสังคม และเธอเชื่อว่าเธอมีมดลูกทำให้เธอถึงความสนใจสามีไว้ได้ เมื่อเธอไม่มีมดลูก และยังไม่เคยมีลูกมาก่อน ยิ่งทำให้รู้สึกตนคือย่ำแย่ลงไปมากขึ้น ทำให้สามีทิ้งเธอได้ง่าย ทำให้เธอต้องต่อสู้ช่วงชิงสามีคืนให้อยู่กับตน ดังนี้

“พอรู้ก็ตาม ถ้าเขาไปบ้านเมียโน้น (เมียหลวง) ฉันก็รู้สึกเหมือนกันแต่ไม่ตาม...นี่ไปมี (ผู้หญิง) ใหม่อีก ฉันตามทุกที่ ยอมไม่ได้...เป็นไงเป็นกัน” (น้ำตาล อายุ 44 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ตัดมดลูกและรังไข่ออกทั้งสองข้างจาก เนื้องอกที่มดลูก IDKI12022101)

ส่วนผู้หญิงที่สามีไปมีผู้หญิงคนอื่นหลังจากไม่มีมดลูก ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาหลายคนรับรู้ว่าการไม่มีมดลูกทำให้ตนคือทำหน้าที่ของภรรยาไม่สมบูรณ์ ส่งผลให้สามีไปมีผู้หญิงคนอื่น โดยที่ผู้หญิงรู้สึกตนมีคุณค่าลดลง และผู้หญิงบางคนกลับโทษตนเองคิดว่าตนมีส่วนทำให้สามีไปมีผู้หญิงคนอื่น การไม่มีมดลูกจึงเสมือนกับเป็นสิ่งที่ผู้หญิงต้องแบกรับภาระผลกระทบที่ตามมาไว้แต่เพียงผู้เดียว ทั้งๆ ที่บทบาทของผู้ชายก็มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันก็ตาม ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของ ราตรี และ น้ำหอม ดังนี้

“...ตอนตัด (มดลูก) ออก คิดอย่างเดียวไม่อยากตาย...แฟนรู้แต่ดันแล้ว เขาก็สงสารเรา...หลังผ่า ปี กว่าๆก็แต่งงาน ...แรกๆแฟนก็ดูแลใจเรา...เขาอาจไม่บอกเรา สงสารเรา...แต่เขาก็อยู่ไม่ได้...ไม่มีมดลูกเหมือนเราสองไม่ได้...แฟนเขาก็บอกว่าเขาผิดเองเขาไม่ดีเอง...เราก็พูดไม่ออก แบบเราไม่สมบูรณ์นะคะ ต้องโทษที่เราที่เป็นแบบนี้” (ราตรี วัย 39ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากมะเร็งที่รังไข่ในระยะแรก IDKI34020503)

“ผู้ชายนะไม่สนใจหรอกว่าเราจะเป็นยังไง... คนเป็นเมีย ต้องให้...ตอนที่ป้ายังไม่ตัดมดลูกยังคุยกันแต่ทะเลาะกันบ่อย ไม่ได้แยกกันนอนนะ ...หลังผ่าไม่เคยยุ่ง (เพศสัมพันธ์) กัน คุย

กันน้อยมาก ...เขาไปได้แม่หม้าย ใจไม่ทนแล้ว ต่างคนต่างอยู่...แต่ก็ไม่ได้หย่าขาดจากกันนะ ...ทุกวันนี้ก็ทนเพื่อลูก” (น้ำหอม หลิงคู่ วัย 56 ปี ตัดผมดลูกและรังไข่ออกทั้งสองข้างจาก เนื้องอกที่มดลูก IDKI21040430)

### 1.2.2 การแบ่งงานระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย

ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษากลุ่มนี้รับรู้ว่าคนเป็นผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านที่ดี ทำทุกอย่างให้สามีสบายใจ ยอมสามีครอบครัวยังไม่มีปัญหา ส่วนงานของผู้ชายจะเป็นงานนอกบ้านหาเงินมาให้ได้มากๆ แต่ผู้หญิงหลายคน โดยเฉพาะคนที่อายุน้อยหรือผู้หญิงที่มีรายได้เป็นของตนเองพึ่งตนเอง ได้กลับคิดเห็นว่า ปัจจุบันหญิงชายทำงานนอกบ้านเหมือนกันเหนื่อยเหมือนกัน งานในบ้านก็ต้องช่วยกัน และผู้หญิงที่มีชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคนเหมือนเป็นภาวะที่ต้องจำทน จำยอมมีชีวิตอยู่ร่วมกัน ผู้หญิงบางคนไม่เคยเห็นรายได้ของสามีเลย ผู้หญิงกลุ่มนี้หลายคนยอมรับว่ารายได้ของครอบครัวลดลงเนื่องจากสามีนำเงินไปจนเจือหญิงอื่น ค่าใช้จ่ายในบ้านผู้หญิงบางคนต้องรับผิดชอบทั้งหมด ความคาดหวังว่าผู้ชายต้องหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวเมื่อผู้ชายไม่ทำหน้าที่ ภาระจึงตกอยู่กับผู้หญิงทั้งหมดทั้งงานในบ้านและนอกบ้าน ชีวิตของผู้หญิงที่ไม่มีรายได้จึงเสมือนถูกกำหนดให้อิงอาศัยกับผู้ชาย และยังชีวิตหลังการตัดมดลูกผู้หญิงกลุ่มนี้เล่าว่า การไม่มีมดลูกทำให้เธอมีปัญหาความสัมพันธ์กับสามีมากขึ้น ผู้ชายจึงมีโอกาสหาความสุขนอกบ้าน ในขณะที่ผู้หญิงต้องรับภาระในบ้านมีเวลาและโอกาสหาความสุขนอกบ้านน้อยกว่าผู้ชาย โดยผู้หญิงมองว่า ถ้าครอบครัวมีความสุขตนก็จะมีความสุข และผู้หญิงกลุ่มนี้เชื่อว่า ผู้หญิงถ้ามีรายได้เป็นของตนเองจะช่วยให้พ้นทุกข์จากสถานการณ์นี้ได้ ดังนี้

“เมื่อก่อนเขามี (เงิน) เขาก็ให้บ้าง...พอต่างคนต่างอยู่ (หลังผ่าตัดมดลูก) ในบ้าน (งานและค่าใช้จ่าย) นี้ก็ป่าคนเดียว ได้อาศัยลูกบ้าง ... ผู้หญิงเราเห็นครอบครัวสุข ก็มีมีความสุขแล้ว อย่างเห็นลูกมีความสุข เราก็สุขด้วย...ป่าโชคไม่ดี สามีไม่ดี ขนาดเขา (สามี) ชายที่ (ดี) ได้ตั้งเป็นสิบสิบล้าน ป่าไม่เคยเห็นของเขาซักบาท เขาเอาไปเลี้ยงเมียอื่นหมด” (น้ำหอม หลิงคู่ วัย 56 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกทั้งสองข้างจาก เนื้องอกที่มดลูก IDKI21040430)

“...เรื่องค่าใช้จ่าย เราไม่เคียดร้อน...เรามีงานของเรา เงินของเรา ก็ไม่เกี่ยวกับ ...ถ้าไม่ทำงาน น่าจะลำบากเหมือนกัน” (ราตรี วัย 39 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากมะเร็งที่รังไข่ในระยะแรก IDKI34011123)

ในผู้หญิงที่ต้องพึ่งรายได้สามี ผู้หญิงรับรู้ว่าการในบ้านตนต้องรับผิดชอบทั้งหมดและต้องทำให้ดีไม่ขาดตกบกพร่อง ต้องทำทุกอย่างให้สามีพอใจ ถึงแม้ผู้หญิงจะรู้สึกถูกทำร้ายจิตใจและเมื่อตนไม่มีมรดกยิ่งทำให้เธอรู้สึกทำหน้าที่ภรรยาได้ไม่สมบูรณ์ การถูกบีบบังคับทางจิตใจทำให้ผู้หญิงบางคน คั้นรนเพื่อให้พ้นความทุกข์ การมีงานทำ มีรายได้เป็นของตนเอง สามารถช่วยส่งเสริมคุณค่าให้กับผู้หญิงที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง ดังตัวอย่างชีวิตของ มะปรารค์ ดังนี้

“...ก่อนนี้ (ก่อนผ่าตัดมดลูก) เป็นแม่บ้าน แพนให้ใช้เดือนละหมื่นห้า... พอมีปัญหากัน เราต้องพึ่งเขามันทุกข์จังเลย... หลังผ่าตัดลูกเขามีผู้หญิง...แบบก็กะนะ ไปอยู่คอนโด เลี้ยงดูกัน... คิดอย่างเดียวทำไ้จะมีเงินเอง ไม่ง้อ พ่อที่เคยเรียนเป็นช่างเสริมสวยก็มาเปิดร้าน ...ก็พออยู่ได้...แต่ลูก เขา(สามี)ยังรับผิดชอบอยู่ค่ะ” (มะปรารค์ หญิงคู่ พุทธ วัย 40 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกหนึ่งข้างจากการติดเชื้อ IDK11030412)

### 1.2.3 อำนาจและการตัดสินใจในการควบคุมเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง

อำนาจการตัดสินใจของผู้ชายและผู้หญิงในครอบครัวชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคน ก่อนตัดมดลูกผู้หญิงจะมีอำนาจตัดสินใจในบางเรื่องที่ไม่ใช่เรื่องใหญ่ ที่เป็นงานแม่บ้าน ส่วนเรื่องใหญ่ๆเป็นของผู้ชาย ส่วนเรื่องอำนาจในการตัดสินใจต่อเนื้อตัวร่างกายของตนผู้หญิงตัดสินใจได้ด้วยตนเองเช่นเดียวกับผู้หญิงที่มีชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียเดียว แต่เมื่อพิจารณาเชิงลึกแล้วผู้ชายกลับมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะเรื่องเพศสัมพันธ์ เนื่องจากการตัดสินใจของผู้หญิงมักอยู่บนความพอใจของผู้ชายด้วย แต่การตัดสินใจของผู้ชายอยู่บนความพอใจของตน เช่น การตัดสินใจมีผู้หญิงคนใหม่ หลังจากภรรยาตัดมดลูก โดยมีพฤติกรรมซ่อนเร้นปกปิด ภรรยาฆาตรกรเรื่องเองจากคนอื่นภายหลัง ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษากลุ่มนี้รับรู้ว่าจะกลับไม่ดีตรา บางคนกลับได้รับการยกย่องถ้าสามารถทำให้ภรรยาทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เช่น สามีของ ทูเรียน

ในการศึกษานี้พบกรณีของการเป็นเมียน้อย โดยผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษารับรู้ว่าการสมรสเช่นนี้ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม หน้าที่การเป็นเมียน้อย คือ การสร้างความพึงพอใจ และเพื่อสนองความต้องการของผู้ชาย อำนาจและการตัดสินใจจึงขึ้นอยู่กับสามี และยิ่งผู้หญิงถูกตัดมดลูกแล้วยิ่งส่งผลให้ผู้หญิงที่เป็นเมียน้อยรับรู้ว่าคุณค่าตนน้อยในการให้ความสุขกับสามี และยิ่งไม่มีลูกเป็นสายใยผูกพัน อำนาจการต่อรองยิ่งขาดหาย ผู้หญิงกลุ่มนี้ จึงรู้สึกตนเองเกิดมาเหมือนมีกรรม ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของน้ำตาลดังนี้

“เราเป็นน้อยเขา...ใหม่ๆก็ดีเขาก็รักเราดี ให้ทุกอย่าง เอาใจสารพัด มีความสุขไม่สนใจ ชาวบ้านจะนินทรายังไง...เมื่อยเขาเป็นไงไม่สนใจ...หลังตัดมดลูก มันก็เบื่อกๆ ไม่ค่อยสนอง... ก็มีปากเสียงกัน นานๆเข้าเขาก็ไปมีคนใหม่ ฟังรู้ ใจมันยอมไม่ได้ บุกถึงบ้าน (หญิงคนใหม่) เขา (สามี) ไม่แคร์เราแล้ว... ใจมันทุกข์มาก...แล้วเราไม่มีลูก ดึงเขาไว้ไม่ได้ ก็อยู่ที่เขาเมตร เรา...ผู้หญิงที่เป็นเมียน้อยเป็นผู้หญิงมีกรรม” (น้ำตาล อายุ 44 ปี จบการศึกษาชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 ตัดมดลูกและรังไข่ออกทั้งสองข้างจาก เนื้องอกที่มดลูก IDKII2022101)

ส่วนอำนาจต่อเนื่องตัวผู้หญิงที่มีชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคนทุกคน ตัดสินใจตัดมดลูกด้วยตนเองภายหลังที่ได้รับข้อมูลจากแพทย์ผู้ให้การรักษา เชื่อตามความรู้ทางการแพทย์ ผู้หญิงทุกคนต้องการหายจากโรค แต่ภายใต้การตัดสินใจตัดมดลูกนี้หลังการตัดมดลูกเมื่อเวลาผ่านไปกลับทำให้ผู้หญิงรู้สึกขาดอำนาจในการต่อรอง โดยเฉพาะครอบครัวที่ยังไม่มีบุตร ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของ ราตรี ดังนี้

“นี่ก็เชื่อนะว่า ไร้อันมีปัญหากัน...ที่ว่าเขาไปมีคนใหม่... มันก็หลายอย่าง คิดว่าเราไม่มีมดลูก เกี่ยวกัน...แบบเรามีลูกไม่ได้ คือว่าเขาก็ถูกชายคนเดียวด้วย...พวกบ้านเขาก็อยากให้เรา มีลูก แต่เรามีไม่ได้ไง...จะดึงเขากลับยาก เราก็ไม่มีมดลูก มีลูกให้เราไม่ได้...มันทุกข์นะหมอ (น้ำตาล) ” (ราตรี หญิงคู่ วัย 39 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกทั้งสองข้างจากมะเร็งรังไข่ IDKI34021407)

#### 1.2.4 โอกาสในการการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร

ผู้หญิงตัดมดลูกที่เข้าร่วมศึกษาในครอบครัวชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคน ทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งบริการสุขภาพได้จากประกันสังคม 1 คน สวัสดิการภาครัฐ 1 คน และโครงการหลักประกันสุขภาพ 4 คน ผู้หญิงกลุ่มนี้มีการศึกษาไม่สูง โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรขึ้นอยู่กับการศึกษา หน้าที่การงาน รายได้และการมีทะเบียนสมรสที่รับสวัสดิการจากสามี หรือมีสิทธิร่วมในทรัพย์สินของครอบครัวที่กำหนดมาจากสังคมผู้ชายเป็นใหญ่ เช่น กรณีชีวิตของ ทูเรียน ถึงแม้การศึกษาต่ำ แต่ทำอาชีพค้าขาย ทำให้มีรายได้มาก ก่อนผ่าตัดทูเรียนสามารถเข้าถึง แหล่งบริการสุขภาพและควบคุมเงินและทรัพย์สินในบ้าน แต่หลังการผ่าตัด ทูเรียนเลิกอาชีพค้าขาย มาเป็นแม่บ้านเพราะสุขภาพที่อ่อนแอลง ทำให้ไม่มีรายได้ สามีจึงเป็นคนควบคุมเงินที่เป็นรายได้ แต่ทูเรียนเป็นภรรยาคนแรก ซึ่งมีสิทธิในทรัพย์สินในครอบครัว ส่วนกรณีของสารภี ถึงแม้จะเป็น

ภรรยาคนหลังแต่จดทะเบียนสมรส และเธอรู้สึกเชื่อมั่นใจว่าทรัพย์สินของสามีจะเป็นของคนเพราะ  
 คนเป็นภรรยาที่จดทะเบียนสมรส ดังคำบอกเล่าของทุเรียนและสารภี ดังนี้

“...เราเป็นเมียแรก เขา (สามี) ก็ยังเกรงใจเราบ้าง ...คือ อิสลามเราแบบ สามีจะมีอีกคน ต้อง  
 บอกเราก่อน เรายอมจึงจะเอาเข้าบ้านได้ ...เราเมียแรกในบ้านเราเป็นใหญ่...แล้วอีกอย่างเรา  
 จดทะเบียนกันปีก็ไม่คิดมาก แต่ค่าใช้จ่าย แต่ก่อนเราหาเงินได้เยอะ วันเป็นหมื่นทุกคนใน  
 บ้านก็ฟังเราหมด ...หลังผ่าตัด (มดลูก) ไม่ได้ขายปลาแล้ว ...ไม่มีเงินแล้วใช้จ่ายลำบากขึ้น...”  
 (ทุเรียน วัย 57 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI03021506)

“เขาจะไปดีกับเมียเก่า...ให้เงินให้ทองกันใช้...ไม่สบายใจ เวลาเขามาหากัน...แต่ใจก็คิดยังไง  
 เราก็คือเป็นต่อเขา (ภรรยาแรก) ที่เรามีทะเบียนสมรส” (สารภี วัย 48 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออก  
 หนึ่งข้างจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI29010717)

ในขณะที่ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่อยู่ในฐานะภรรยาที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย (ไม่จดทะเบียนสมรส) ที่เรียกว่า “เมียน้อย” ไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของและครอบครอง  
 ทรัพย์สินในครอบครัวที่เป็นของสามีแม้จะสร้างร่วมกันกับสามี ถ้าสามีไม่หย่าข่าให้ และไม่มีสิทธิ  
 แม้ในทางกฎหมายที่จะคุ้มครอง จึงเป็นภาวะที่ผู้หญิงเป็นเมียน้อยต้องเผชิญ ดังคำบอกเล่าของ  
 น้ำตาล ดังนี้

“เป็น (เมีย) น้อย เราต้องให้เขาให้เรา...เราไม่มีทะเบียนสมรส...แล้วเราไม่มีลูกด้วย...สมบัติ  
 แพนก็เป็นของเมียหลวงเขา...เราเรียกร้องอะไรไม่ได้เลย ถ้าสามีไม่เอาเราแล้วเราก็เหมือน  
 เป็นคนอื่นไปเลย” (น้ำตาล อายุ 44 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตัดมดลูกและรังไข่  
 ออกทั้งสองข้างจาก เนื้องอกที่มดลูก IDKI12022101)

### 1.3 ชีวิตของผู้หญิงไม่มีคู่: อิสระ สบาย ต้องพึ่งตนเอง

ชีวิตของผู้หญิงที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่ไม่มีคู่ครองมีสองลักษณะ คือ สาวโสดเป็น  
 ผู้หญิงที่ไม่เคยแต่งงาน และหญิงหม้าย คือ หญิงที่สามีเสียชีวิต หรือ หย่าร้าง แยกทางกันกับสามี  
 และมีชีวิตอยู่ตามลำพังหรืออยู่กับลูกหรือญาติแต่ไม่ได้สมรสใหม่ วิถีชีวิตของผู้หญิงไม่มีคู่ ผู้หญิงที่  
 เข้าร่วมศึกษาหลายคนให้ภาพว่าคนโสด อยู่สบาย มีอิสระ แต่ไร้ที่พึ่งต้องพึ่งตนเองและผู้หญิงหม้าย

ก็เช่นเดียวกัน แต่หญิงหม้ายที่มีบุตรกลับเป็นหญิงที่ต้องเผชิญและรับภาระมากกว่าคน โสด หรือ ผู้หญิงที่มีคู่ชีวิต

ชีวิตสาวโสด เป็นชีวิตของผู้หญิงที่ไม่ได้แต่งงาน ในการศึกษานี้มีจำนวน 10 คน ชีวิตโสดที่ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษารับรู้ตรงกันด้วยคำที่สังคมให้ภาพพวกเธอว่า “เป็นสาวทีนทิก” “ขึ้นคาน” “สาวแก่” ซึ่งผู้หญิงหลายคนไม่ปรารถนาที่ถูกเรียก โดยเฉพาะคนที่อายุน้อย แต่หลายคนรับรู้ว่าในด้านดี คือ ความมีอิสระที่สามารถทำสิ่งที่ตนปรารถนาพึงพอใจได้ ไม่มีพันธะหรือห่วงผูกพัน แต่ผู้หญิงหลายคนก็รับรู้ว่ามีผลเสียคือ จะลำบากเมื่อยามแก่เฒ่า ไม่มีคนดูแล ชีวิตของผู้หญิงโสดหลังตัดมดลูก หลายคนดำรงความเป็น โสดจนปัจจุบัน โดยเฉพาะหญิงที่ตัดมดลูกเมื่ออายุมากแล้ว (40 ปีขึ้นไป) ผู้หญิงหลายคนคิดว่าเมื่อไม่มีมดลูกก็ไม่ประโยชน์ที่จะแต่งงาน ถ้าแต่งงานก็อาจจะมีปัญหาภายหลังได้ ความรู้สึกนี้ได้หล่อหลอมผู้หญิงรู้สึกคุณค่าในตนเองลดลงไปเมื่อไม่มีมดลูก

ส่วนชีวิตหญิงหม้าย เป็นผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษา ตัดมดลูกหลังจากที่สามีเสียชีวิตแล้ว 2 คน คือ พิมพีใจ และ ถิ่นทม โดยครองความเป็นหญิงหม้ายมานานกว่า 10 ปี ทั้งสองคนให้เหตุผลของการครองตัวเป็นโสดว่า “ผู้หญิงแต่งงานหลายหนไม่ดี แต่งงานใหม่แล้วดีก็ไม่เป็นไร ถ้าแต่งใหม่แล้วไม่ดีคนเขาก็หนีทาเอาได้” และทั้งสองคนบอกว่ารักลูก เรามีลูกเป็นเพื่อนอยู่แล้ว ส่วนชีวิตหญิงหม้ายที่สามีเสียชีวิตภายหลังจากตัดมดลูกแล้ว 25 ปี คือ สาลี ส่วนพิกุลหม้ายจากการหย่าร้างหลังการตัดมดลูก 5 ปี และครองชีวิตโดยไม่แต่งงานใหม่ วิถีชีวิตของผู้หญิงไม่มีคู่ที่เข้าร่วมศึกษา ได้สะท้อนภาพ ดังนี้

### 1.3.1 บทบาททางเพศภาวะ: หญิงโสดภาระน้อยกว่าหญิงแต่งงาน

ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคนกล่าวว่าบทบาทในบ้านผู้หญิงโสดจะได้รับมอบหมายให้มีบทบาทเป็นผู้ดูแลคนสูงอายุในบ้าน เนื่องจากถูกมองว่ามีภาระน้อย ในขณะที่ผู้หญิงที่แต่งงานจะมีบทบาทและภาระมากทำให้ไม่มีเวลาดูแลพ่อแม่ที่แก่ชรา ต้องดูแลลูกและสามี ในขณะเดียวกันผู้หญิงโสดก็ต้องทำงานนอกบ้านหารายได้มาเลี้ยงตนเอง และพ่อแม่ที่แก่ชรา ซึ่งมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับการจุนเจือจากผู้อื่น บางคนมีรายได้จากพี่น้องเพราะอาณิสงค์การจุนเจือต่อพ่อแม่ แต่ผู้หญิงกลุ่มนี้ยังสูงวัยโอกาสสูงต่อการขาดแคลนรายได้โดยเฉพาะหญิงที่มีการศึกษาต่ำ และมีโอกาสขาดคนดูแลเอาใจใส่ เนื่องจากไม่มีลูกเป็นของตนเองและยิ่งผลของการตัดมดลูกยิ่งส่งเสริมให้ผู้หญิงโสดหลายคนไม่คิดเรื่องการแต่งงาน และมีโอกาสอยู่เป็นโสดสูง บทบาทความเป็นหญิงของผู้หญิงโสดก่อนตัดมดลูกและหลังตัดมดลูกแตกต่างกันน้อย ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของ กลอยใจ ดังนี้

“...พอตัดมดลูก ฉันก็เลิกคิดเรื่องแต่งงานไปเลย... ไม่อยากมีปัญหา ...หน้าที่ทุกวันนี้ก็ดูแลแม่ เป็นคนดูแลแม่มาตลอด นี่ 80 แล้ว ... พี่ๆ น้องๆ ว่าฉันภาระน้อย ให้ดูแลแม่ปรนนิบัติแม่ ... เวลาเก่าๆ ไม่รู้จะเป็นยังไง จะมีใครดูแลฉันไม่รู้” (กลอยใจ หญิง โสควัย 48 ปี ตัดมดลูก ออกอย่างเฉียวตั้งแต่อายุ 38 ปี จากเนื้องอกที่มดลูก IDKI1403018)

ชีวิตของหญิงหม้ายที่มีลูก และยังมีลูกหลายคน เมื่อไม่มีมดลูกทำให้มี ปัญหาความสัมพันธ์ชายหญิงกับสามี ต้องแยกทางกัน การขาดสามีที่ผู้หญิงต้องรับภาระเป็นทั้งพ่อ และแม่ในเวลาเดียวกัน ต้องทำทั้งบทบาทในบ้านและนอกบ้านเพื่อมาจุนเจือครอบครัว ที่ต้องทน และอดทนเพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่รอดในสังคม ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของ พิกุล ดังนี้

“...ก่อนผ่าตัดมดลูก ชีวิตที่ดีอยู่กันพร้อม มีความสุข... พอผ่าตัดเอามดลูกออก... พี่กะแฟนก็ เริ่มนั้น (มีปัญหา) เขาก็ไปมีคนอื่น ก็เลิกกัน... ตอนนั้น พี่ต้องเป็นทั้งพ่อทั้งแม่ ก็อยู่กับเรา หมด เขาก็ส่งค่าเลี้ยงดูอยู่ แต่ไม่พอ เราต้องทำงานหาเงิน อยู่เวรเยอะ ไม่หยุดเลย ... คือ พี่ต้อง ส่งน้องเรียนด้วย ...อย่าให้พูดเลย...ภาระเยอะ เหนื่อยมากแต่เราต้องทนเพื่อลูก” (พิกุล วัย 67 ปี ตัดมดลูกออกอย่างเฉียวจากภาวะรกค้าง เมื่ออายุ 29 ปี IDKI30021121)

### 1.3.2 การแบ่งงานกันทำระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย

ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาที่เป็นโสด งานของหญิงไม่มีการแบ่งแยก ผู้หญิง กลุ่มนี้จะทำงานทุกอย่างด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง การทำงานจึงอยู่ที่ความสามารถ และความ แข็งแรงของแต่ละคน การไม่มีมดลูกผู้หญิงบางคนรู้สึกโล่ง สบาย มีอิสระ แต่มีอีกหลายคนกับรับรู้ ว่าทำงานหนัก ไม่ได้จิงหันมาทำงานที่เบาขึ้น ส่วนผู้หญิงหม้ายการแบ่งงานอยู่ที่ความสัมพันธ์ ระหว่างความเป็นแม่ และลูก และผู้หญิงหม้ายที่มีลูกจะทำทุกอย่างให้ลูก ไม่ว่าจะเป็นลูกสาวหรือ ลูกชาย ด้วยความเป็นแม่ที่รักและไม่ต้องการให้ลูกลำบาก ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของชมพู่ หญิง โสควัย และพิกุลหญิงหม้ายดังนี้

“รับจ้างทุกอย่าง เวลาทำนา ก็ทำ ขนข้าวขึ้นก็เลยตกรถแลบ (นวด) ข้าว ... ที่ต้องไปตัดมดลูก นี่ไง ... พอเลิกจากนาก็รับจ้างแกะสลัก เลี้ยงหลานด้วย... แม่ฉันก็เป็นคนดู พี่ๆ น้องๆ มี ครอบครัวไป ก็เหลือฉันที่ต้องดูแล ... พอผ่ามดลูกแล้ว ฉันไม่ค่อยแข็งแรง ทำงานหนักไม่ไหวแล้ว ... ตอนนี่ก็เลี้ยงหลาน กับรับจ้างแกะสลัก นาทำไม่ไหวแล้ว” (ชมพู่ วัย 47 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากการฆ่าจากอุบัติเหตุ IDKI06020915)

“...คนเป็นแม่ทำให้ลูกทุกอย่าง...เดี๋ยวนี้ยังทำให้อยู่เลยทั้งลูกสาวลูกชาย ...อย่างซักผ้า ทำกับข้าว คือเขาไม่มีเวลาทำ เธออยู่บ้านก็ทำให้...คนเป็นแม่ก็อย่างนี้แหละความรักลูก” (พิกุล หญิงหม้าย วัย 67 ปี ตัดผมคลุมออกจากภาวะรक्त้าง IDKI30030504)

### 1.3.3 อำนาจและการตัดสินใจในการควบคุมเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง

ผู้หญิง โสคที่เข้าร่วมศึกษาทุกคนมีอำนาจในการตัดสินใจด้วยตนเอง และมีพ่อแม่ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ส่วนการตัดผมคลุมผู้หญิง โสคมีอำนาจในการตัดสินใจต่อเนื้อตัวของตนด้วยตนเอง แต่อำนาจที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้หญิงกลุ่มนี้อยู่ที่ผู้รู้ในความรู้ นั้น เนื่องจากผู้หญิงต้องการหายจากโรค ผู้หญิง โสคสามารถสร้างอำนาจในการตัดสินใจได้ด้วยการศึกษาที่สูงขึ้น ที่นำไปสู่ตำแหน่งหน้าที่การงาน ที่ให้เวลากับงานที่ทำได้เต็มที่ ทำให้มีโอกาสดำเนินงานตำแหน่งที่สูงขึ้นได้โดยไม่ต้องแบกรับภาระงานในบ้านมากเท่ากับผู้หญิงที่แต่งงาน เช่น มะลุลี ที่เป็นผู้บริหารระดับต้นในงานธนาคาร ตัวอย่างคำพูดดังนี้

“ก่อนตัดผมคลุม หมอบอกจะไม่มีลูกแล้วนะ ก็รับรู้ แต่ก็ตัดสินใจตัดเองไม่ได้ปรึกษาใคร กลัวเป็นอะไรมากกว่านี้...แบบเราทำงาน งานยุ่งตลอด ไม่ค่อยมีเวลาไม่ยอมเป็นมาก พอพัก ร้อน ใจอยากทำ (ผ่าตัด) ให้เสร็จๆ ไป” (มะลุลี วัย 38 ปี ตัดผมคลุมและรังไข่ออกสองข้างจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI33030419)

ส่วนผู้หญิงหม้าย ที่เป็นหม้ายก่อนตัดผมคลุม การตัดสินใจด้วยตนเอง โดยมีลูกร่วมรับรู้ แต่สำหรับผู้หญิงที่มาเป็นหม้ายภายหลังการผ่าตัดผมคลุม การตัดสินใจของผู้หญิงบางคนมีสามีร่วมรับรู้ บางคนตัดผมคลุมจากภาวะฉุกเฉิน เช่น ตกเลือดหลังคลอด ต้องตัดผมคลุมเพื่อรักษาชีวิต สามีจะมาร่วมรับรู้ภายหลังจากตัดแล้ว แต่การตัดสินใจอยู่ที่ตัวของผู้หญิงทุกกรณี ดังนี้

“...หมอบอกกับพี่ พี่ก็เซ็นยินยอม มันฉุกเฉิน ไม่ตัดเราก็อาจไม่รอด ก็รู้อยู่ ยังไงก็เอาชีวิตไว้ก่อนค่ะ...แฟนมารู้ทีหลังจากตัดแล้ว” (พิกุล หญิงหม้าย วัย 67 ปี ตัดผมคลุมออกจากภาวะรक्त้าง IDKI30021504)

### 1.3.4 โอกาสในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร

การเข้าถึงแหล่งบริการสุขภาพผู้หญิงกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงแหล่งบริการสุขภาพที่มีอยู่ได้ทุกคน จากสวัสดิการข้าราชการ 3 คน ที่มาจกตนหรือลูกเป็นข้าราชการ และ 9



คนใช้โครงการหลักประกันสุขภาพ และมี 1 คนที่ใช้สวัสดิการประกันสังคม ส่วนโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร รายได้ของผู้หญิง โสคและหม้าย อยู่ที่ความสามารถและโอกาสในการศึกษาและการทำงานของแต่ละคน การตัดมดลูกทำให้ผู้หญิง โสคบางคนรู้สึกเป็นอิสระ ทำงานได้อย่างเต็มที่ เช่น ชีวิตของมะลิวดี แต่บางคนกลับรับรู้ว่าคุณอ่อนแอลง อันเป็นผลให้ผู้หญิง โสคบางคนที่ไม่ได้เข้าเรียนศึกษา ถูกเลิกจ้างงานต้องออกจากงาน ขาดรายได้ ผู้หญิง โสคไม่มีแหล่งพึ่งพา จึงทำให้ลำบากถ้าไม่มีรายได้เป็นของตนเอง เช่นชีวิตของพะยอม ดังคำพูดดังนี้

“ตัดมดลูก รู้สึกสบาย ไม่มีประจำเดือน อิสระดี...ไปไหนมาไหนหมดความกังวล ทำงานได้เต็มที่” (มะลิวดี วัย 38 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเนื้องอกที่มดลูก IDKI33030419)

“...ช่วงหลังผ่า ทำอะไรไม่ค่อยไหว แรงแม้หนักน้อย...หัวหน้าเขาไม่พอใจเรา...ย้ายเราไปแผนกโน้นบ้างนี่บ้าง ...ต่อมาก็ขึ้นของขาวให้เรา พอออกมาทีลำบาก เราไม่ได้แต่งงานต้องพึ่งตนเองทุกอย่าง พี่ๆน้องๆเขาแต่งงานก็พึ่งลำบาก” (พะยอม วัย 55 ปี ตัดมดลูกและรังไข่ออกสองข้างจากเยื่อบุมดลูกเจริญผิดที่ IDKI36030314)

การมีชีวิตหลังการ ไม่มีมดลูกผู้หญิงให้ภาพของตบยังคงเป็นผู้หญิง และรับรู้ถึงความเป็นผู้หญิงในสังคมไทยที่ตรงกันว่า ผู้หญิงเป็นเพศที่ด้อยกว่าเพศชาย เป็นเพศที่แสดงถึงความอ่อนแอ เพศที่ถูกคุกคามถูกรังแกได้ง่ายทำให้ต้องเป็นเพศที่พึ่งพาผู้อื่น โดยเฉพาะต้องพึ่งพิงเพศชาย เมื่อประกอบกิจกรรมหรือแสดงความคิดเห็นทั้งในสังคมและในครอบครัวจะเป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ ในบทบาทความเป็นภรรยาผู้หญิงเป็นผู้ตาม เป็นผู้ตอบสนองอารมณ์ทางเพศไม่สามารถแสดงความต้องการทางเพศและปฏิเสธได้อย่างที่ตนต้องการ ต้องเป็นฝ่ายยอม ต้องอดทนเพื่อรักษาความสมบูรณ์ของครอบครัวไว้ และในขณะเดียวกันยังต้องแสดงบทบาททั้งในบ้านและนอกบ้าน โดยทำงานในบ้านต้องสมบูรณ์ก่อน โดยผู้หญิงยอมรับว่า สังคมมอง “การเป็นผู้หญิงที่ดีไม่ใช่เป็นแม่บ้านแม่เรือนเท่านั้นแต่ต้องทำงานเก่งช่วยสามีได้” สิ่งเหล่านี้คือผลของการกำหนดความเป็นผู้หญิงที่ดี ถึงแม้ในปัจจุบันผู้หญิงรุ่นใหม่ที่อยู่วัยน้อยสร้างคนให้เท่าเทียมกับผู้ชายมากขึ้น ด้วยศักยภาพทั้งความสามารถ การศึกษา แต่บทบาทในบ้านผู้หญิงยังต้องรับผิดชอบมากกว่าผู้ชายเท่ากับผู้หญิงรับภาระในชิ้นงานมากขึ้น ที่แสดงให้เห็นว่าถึงแม้สังคมไทยจะกำหนดให้ผู้หญิงและผู้ชายมีสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกันแต่ในทางปฏิบัติจริงนั้นยังไม่เท่าเทียมอย่างแท้จริง

วิถีชีวิตของผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษา จะมีชีวิตที่ผูกติดกับครอบครัว บทบาทของผู้หญิงประกอบด้วนบทบาทในบ้านที่เป็นบทบาทในพื้นที่ส่วนตัวและบทบาทนอกบ้าน ที่เป็นบทบาทในพื้นที่สาธารณะของผู้หญิงทั้งก่อนตัดมดลูกและหลังตัดมดลูกสังคมยังคาดหวังต่อบทบาทของผู้หญิงคงเดิม โดยเฉพาะบทบาทในบ้าน ตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-functional Theory) (Friedman et al., 2003) เน้นที่โครงสร้างและหน้าที่ของครอบครัวว่า โครงสร้างของครอบครัวจะดีสมบูรณ์ ครอบครัวต้องทำหน้าที่ได้แม้มีบางสิ่งบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป หน้าที่ของครอบครัวต้องดำเนินต่อไป แต่ความเป็นจริงของหญิงที่ตัดมดลูก ผลของการไม่มีมดลูกไปเกี่ยวข้องกับบทบาทของความเป็นแม่และความเป็นภรรยาที่ทำให้ผู้หญิงหลายคนรู้สึว่าการไม่มีมดลูกทำให้ตนแสดงบทบาทของภรรยาที่ไม่สมบูรณ์ ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาหลายคนพยายามรักษาบทบาทภรรยาที่สมบูรณ์ ใช้ความอดทน และยอมที่จะสนองความต้องการทางเพศของสามี เพื่อรักษาความสัมพันธ์ชายหญิงไว้ บางคนสร้างบทบาทของความเป็นแม่ด้วยการขอเด็กมาเลี้ยง ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Elson (2004) แต่ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาบางคนก็ไม่สามารถรักษาความสมบูรณ์นั้นได้ ส่วนคนโสดก่อนและหลังตัดมดลูกบทบาทไม่เปลี่ยนแปลง จะเปลี่ยนแปลงก็ต่อเมื่อแต่งงาน

ด้านการแบ่งงานระหว่างชายหญิงผู้หญิงจะรับภาระงานในบ้านมากกว่าผู้ชาย แต่มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นที่ชายทำงานบ้านมากขึ้นพบในครอบครัวคนรุ่นใหม่ อายุน้อย และผู้หญิงทำงานนอกบ้านเช่นเดียวกับผู้ชายมากขึ้น ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาหลายคนต้องทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน แต่เมื่อพิจารณารายได้ พบว่าได้น้อยกว่าผู้ชาย และในโลกปัจจุบัน คือโลกของทุนนิยม ใครมีทุน (เงิน) มาก จะเป็นผู้ที่มีโอกาสเข้าถึงและครอบครองทรัพยากร ผู้ชายจึงมีโอกาสมากกว่าผู้หญิง นอกจากนี้ในประเด็น อำนาจและการตัดสินใจในการควบคุมเนื้อตัวของตน ถึงแม้ผู้หญิงจะกล่าวว่าตนมีสิทธิและสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง แต่เหนือการตัดสินใจนั้นมีอำนาจของผู้ชายครอบอยู่เสมอ เช่น อำนาจที่มาจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ การสร้างความพึงพอใจให้สามีที่ภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามี เป็นต้น ถึงแม้สังคมมีการวางกฎหมายครอบครัวเรื่องการจดทะเบียนสมรส ที่พยายามสร้างความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง (มัลลิกา มติโก, 2539) แต่เมื่อศึกษาถึกลง ไปกลับพบว่า ในชีวิตจริง วัฒนธรรมที่ฝังรากของคนในสังคมที่ศึกษาไม่ได้แสดงความเท่าเทียมกันของหญิงชายอย่างแท้จริง การไม่มีมดลูกของผู้หญิงจึงเป็นเหมือนภาระที่ผู้หญิงต้องแบกรับผลที่ตามมาแต่เพียงลำพัง

## 2. สรุปและอภิปรายข้อค้นพบ

ผู้หญิงที่ได้รับการตัดมดลูกที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด 36 คน เป็นกลุ่มที่สมรสแล้ว จำนวน 26 คน ในจำนวนนี้ ยังอยู่กินกับสามี จำนวน 22 คน มีชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียเดียว 16 คน มีชีวิตคู่แบบผัวเดียวเมียหลายคน 6 คน มีชีวิตแบบไม่มีคู่ 14 คน ที่หย่าร้าง 1 คน และเป็นหม้ายสามีเสียชีวิตจำนวน 3 คน ส่วนสถานภาพโสด มีจำนวน 10 คน การรับรู้เกี่ยวกับความเป็นหญิงของผู้หญิงที่ตัดมดลูกที่เข้าร่วมศึกษามีความแนบเนื่องกับมดลูกและวิถีชีวิตของผู้หญิงสัมพันธ์แนบแน่นกับชีวิตครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นสังคมแรกที่หล่อหลอม วัฒนธรรม ความเชื่อ ต่อการรับรู้ความเป็นตัวตนของผู้หญิงแต่ละคน ชีวิตแบบผัวเดียวเมียเดียวเป็นชีวิตที่สังคมไทยยอมรับ (ปราณี วงษ์เทศ, 2544) ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาหลังตัดมดลูกหลายคนมีความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตสมรสหลายคนจึงพยายามทุกวิถีทางเพื่อรักษาให้ครอบครัวคงเดิม ทำหน้าที่ได้เหมือนเดิม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง (Structural-functional Theory) (Friedman et al., 2003) โดยเฉพาะการดำรงความเป็นครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว ที่ดูเหมือนหญิงชายมีความเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงภายใต้บทบาท หน้าที่ของชายหญิงนั้นยังแฝงไว้ด้วยแนวคิดที่ไม่เท่าเทียมกันทางเพศภาวะอยู่มาก ทั้งบทบาทชายหญิง การแบ่งงานกันทำระหว่างชายหญิง อำนาจการตัดสินใจ รวมทั้งการเข้าถึงทรัพยากร

ด้วยความคาดหวังของสังคมปัจจุบันต่อผู้หญิงที่ว่า “ผู้หญิงที่ดีไม่ใช่เป็นแม่บ้านแม่เรือนเท่านั้น แต่ต้องทำงานเก่งช่วยสามีได้” ดังนั้นผู้หญิงในปัจจุบันจึงถูกผลักดันให้ ต้องทำงานทั้งงานในบ้านและนอกบ้านควบคู่ไปด้วยผู้หญิงจึงรับภาระที่หนัก มีชั่วโมงการทำงานที่มาก (ศิริพร จิรวรรณกุล, 2547) ในขณะที่งานในบ้านไม่ได้มีค่าเป็นตัวเงินเป็นเพียงค่าทางจิตใจ การดำรงบทบาทของผู้หญิงในสังคม บทบาทความเป็นหญิงของผู้หญิงที่ตัดมดลูกที่ร่วมศึกษา มีทั้งบทบาทในบ้านที่เป็นแม่ในหญิงที่แต่งงานและมีลูกแล้วก่อนตัดมดลูก บทบาทภรรยาในผู้หญิงที่สมรสแล้ว บทบาทลูกสาว พี่สาว น้องสาว น้าสาว ป้า ยาย ย่า หลานสาว และบทบาทนอกบ้าน เช่น ครู อาสาสมัคร สาธารณสุข ข้าราชการ แม่ค้า คนงานรับจ้าง ในผู้หญิงคนหนึ่ง โครงสร้างทางสังคมได้กำหนดบทบาทมากกว่าหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว และสังคม ซึ่งสังคมมีความคาดหวังในชีวิตเดิมก่อนการตัดมดลูก และเมื่อได้รับการตัดมดลูกแล้ว บทบาทและความสัมพันธ์ที่ผู้หญิงมีอยู่มิได้ลดน้อยลง แต่ยังคงเช่นเดิม ถึงแม้ว่าในคนที่แต่งงานแล้วแต่ไม่มีลูกหรือคนโสด เมื่อตัดมดลูกบทบาทการเป็นแม่ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ แต่ผู้หญิงที่ตัดมดลูกที่เข้าร่วมศึกษา ยังมีความต้องการดำรงบทบาทความเป็นผู้หญิงที่สมบูรณ์ไว้ในทุกบทบาทของตน ด้วยการขอเด็กมาเลี้ยงเป็นลูกบุญธรรมบ้าง รับหลานมาเลี้ยงบ้าง ทำให้รู้สึกเหมือนได้เป็นแม่ที่ดี เป็นภรรยาที่ดี ลูกสาวที่ดี ซึ่ง

ไม่ต้องการให้ขาดตกบกพร่องที่จะเป็นเหตุให้ถูกดำเนินคดีจากคนใกล้ชิดและสังคมที่ตนดำรงอยู่และยังคงรักษาบทบาทนั้นไว้ด้วยความภาคภูมิใจในบทบาทของตน

ผู้หญิงที่ตัดมดลูกบางคนที่มีครอบครัวที่สามีมีภรรยาหลายคนมาก่อนการตัดมดลูก โดยเฉพาะครอบครัวมุสลิม ผู้หญิงเมื่อได้รับการตัดมดลูกยิ่งรู้สึกว่าคุณค่ามากขึ้น และยังผู้หญิงที่เป็นภรรยาน้อยซึ่งสังคมไทยไม่ยอมรับอยู่แล้ว การไม่มีมดลูกยิ่งบั่นทอนคุณค่าในความเป็นหญิงลงไปมากยิ่งขึ้น และผู้หญิงใดที่ก้าวเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้ชายหลายคนในเรื่องเพศจะถูกตีตราว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีซึ่งตรงกับที่ ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2551) ได้ศึกษาไว้ และยังเป็นผู้หญิงตัดมดลูกที่อยู่ในสังคมชนบทที่เป็นสังคมเปิดทุกคนรู้จักกันหมด ผู้หญิงย่อมได้รับผลกระทบจากสังคมสิ่งแวดล้อม รอบข้างสูงกว่าผู้หญิงในสังคมเมืองที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันเฉพาะคนที่สนิทสนมกันเท่านั้น

ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดรับรู้ตรงกันว่าหลังการตัดมดลูกตนยังมีความเป็นหญิง แต่ความเป็นหญิงนั้นไม่สมบูรณ์เหมือนก่อนตัดมดลูกและรับรู้ว่ามีมดลูกเกี่ยวโยงกับการมีลูก หลังการตัดมดลูกแล้วตนอยู่ในภาวะไร้ซึ่งความสามารถในการให้กำเนิดบุตรทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่าตนไม่เป็นที่ยอมรับของครอบครัวเครือญาติ และสังคม จึงมีผลกระทบต่อชีวิตของผู้หญิงที่ยังไม่มีบุตรและมีบุตรไม่เพียงพอมาก นอกจากนี้ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้หญิงตัดมดลูกที่เข้าร่วมศึกษามีการรับรู้ว่าเป็นผู้หญิงเป็นสัญลักษณ์ทางเพศที่สังคมให้ภาพว่าผู้หญิงคือ ผู้อ่อนแอ เพศที่พึ่งพาผู้ชาย ผู้หญิงจึงเป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ ผู้หญิงสามารถก้าวข้ามสิ่งเหล่านี้ได้ด้วยการศึกษาที่สูงขึ้นที่ทำให้มีโอกาสของหน้าที่การงาน ที่ยึดโยงกับรายได้ที่มากขึ้นและการมีอำนาจในการตัดสินใจมากขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอำนาจของผู้ชายยังฝังลึกและแฝงอยู่ที่มีผลต่อชีวิตของผู้หญิง ดังเช่น มีผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษาหลายคนเข้ามาทำงานเป็นอาสาสมัครให้กับชุมชน กับพบว่าผู้หญิงเป็นผู้นำกลุ่มเฉพาะกลุ่มที่มีผู้หญิงเป็นสมาชิกล้วนหรือเป็นผู้หญิงส่วนใหญ่และเป็นเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

ถึงแม้ว่านโยบายของรัฐจะเอื้อให้ผู้หญิงเข้าไปมีบทบาทในงานต่างๆมากขึ้นก็ตาม ผู้หญิงยังเข้าไปมีส่วนร่วมน้อยเพราะขีดจำกัดของงานที่ผู้หญิงต้องรับผิดชอบงานในบ้านและเลี้ยงดูบุตรนอกเหนือจากงานนอกบ้าน จึงทำให้ผู้หญิงมีโอกาสก้าวหน้าในงานได้น้อยในข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Elson (2004) และผู้หญิงแต่ละคนจะมีบทบาทความเป็นหญิงหลายบทบาทในคนคนเดียว เช่น บทบาทภรรยา แม่ ลูกสาว น้องสาว ย่า ยาย น้ำสาว ป้า หลานสาว ผู้หญิงที่สมรสและมีบุตร จะมีบทบาทความเป็นหญิงหลายบทบาทกว่าในกลุ่มผู้หญิงที่เป็น โสด ซึ่งบทบาทเหล่านี้จะมีงานที่เฉพาะที่ผู้หญิงต้องทำเสมือนเป็นหน้าที่ที่ไม่มีผลผลิตเป็นตัวเงินแต่ใช้แสดงความเป็นผู้หญิงที่ดีที่สังคมยอมรับ จึงทำให้การไม่มีมดลูกบั่นทอนความรู้สึกของความเป็นหญิงที่มีผลต่อวิถีชีวิตของผู้หญิงหลังจากไม่มีมดลูก

นอกจากนี้ผู้หญิงที่เข้าร่วมศึกษารับรู้ว่าผู้หญิงเป็นผู้ตอบสนองอารมณ์ทางเพศ โดยเฉพาะหน้าที่ของบทบาทภรรยาโดยที่ผู้ชายกับมีเสรีภาพทางเพศมากกว่าผู้หญิง และมีสิทธิที่จะกำหนดการมีเพศสัมพันธ์ด้วยตนเอง (กฤตยา อาชวนิจกุล & กาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2551) โดยให้ผู้หญิงตอบสนองตนเองแต่ผู้หญิงไม่มีเสรีภาพ ผู้หญิงใดแสดงเสรีภาพทางเพศอย่างชัดเจนจะกลายเป็นผู้หญิงไม่ดี โดยผู้หญิงที่ดีต้องทำมีหน้าที่คอยตอบสนองผู้ชาย เรื่องเพศจึงถูกเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่ากันของผู้หญิงชาย (พิมพ์วรัญญู บุญมงคล, 2541) โดยใช้บรรทัดฐานกติกาทาสังคมมากำหนดกรอบเรื่องเพศ เพื่อให้ผู้หญิงสยบยอมภายใต้กรอบกติกานั้นที่มากำหนดวิถีชีวิตของผู้หญิงด้วย ผู้หญิงจึงดูเหมือนเป็นวัตถุทางเพศเท่านั้นและผู้หญิงยังถูกคาดหวังว่าการเป็นผู้หญิงที่ดีนั้นไม่ใช่เป็นแม่บ้านแม่เรือนเท่านั้นแต่ต้องทำงานเก่งช่วยสามีได้ จึงจะได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับ เมื่อผู้หญิงได้รับการตำหนิ ไม่มีความดีขย่งส่งเสริมให้ผู้หญิงค้อยค่าลงทั้งในกลุ่มที่สมรสและผู้หญิงโสด ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงจึงต้องการดำรงความเป็นหญิงที่สมบูรณ์ไว้ทั้งบทบาทในบ้านและบทบาทนอกบ้าน ด้วยความเป็นหญิงที่ยึดโยงกับมดลูก ผู้หญิงเมื่อตำหนิออกจึงทำให้ผู้หญิงมีความรู้สึกในส่วนลึกภายในตนว่าเหมือนมีความพร่องเกิดขึ้น ผู้หญิงหลายคนจึงพยายามดำรงความเป็นหญิงที่สมบูรณ์ไว้ ทั้งความเป็นหญิงในบ้านและความเป็นหญิงภายนอกบ้านเพื่อรักษาความเป็นหญิงให้คงไว้เช่นเดิมแม้จะขาดมดลูกไปก็ตาม เพียงเพื่อให้ตนยังได้ชื่อว่า เป็นผู้หญิงที่ดี ตามที่สังคมกำหนด

เพศภาวะจึงไม่ใช่เป็นแนวคิดหลักในการจัดการระบบสังคม (Esterik, 2000) เหมือนเรื่องอายุ ความมั่งมี หรือบุญที่สั่งสมมา (ตระกูล) แต่เป็นแนวคิดเพื่อสร้างความเท่าเทียมของผู้คนในสังคม ซึ่งสังคมไทยให้ความสำคัญกับเรื่องเพศน้อยกว่าสังคมตะวันตก จึงทำให้ดูเหมือนสังคมไทยไม่มีปัญหาเรื่องเพศ เพราะเป็นเรื่องที่ไม่เปิดเผย โดยเฉพาะเพศหญิง แต่เปิดพื้นที่ให้กับเพศชายมากกว่า (อมรา พงศาพิชญ์, 2548) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงที่ได้รับการตำหนิจึงถูกเก็บเงียบไว้กับผู้หญิงเหล่านั้นที่รอให้อีกฝ่ายเกิดความเข้าใจและเห็นใจ ปัญหานี้จึงควรเปิดเผยและสร้างความเข้าใจกับทุกเพศภาวะ บทบาทของความเป็นชายความเป็นหญิงที่มีความแตกต่างที่ปรากฏจากข้อค้นพบในการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญในวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคน โดยเชื่อว่าการปรากฏของวาทกรรมเกี่ยวกับมดลูกมีส่วนหล่อหลอมตัวตนของผู้หญิง มีทั้งเนื้อหาที่สอดคล้อง ตอกร้า รวมทั้งการผลิตซ้ำนิยามความเป็นหญิง การเล่าประสบการณ์จริง ชีวิตประจำวันของผู้หญิงที่ตำหนิสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงไทยยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบอบคิดที่ยึดผู้ชายเป็นศูนย์กลางอยู่มาก ในทำนองเดียวกัน ยังแสดงให้เห็นถึง ความเข้มแข็ง พลังอำนาจ และความปรารถนาของผู้หญิงในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะการทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้ที่พยายามพึ่งตนเอง และก็ยังดำรงบทบาทความเป็นหญิงที่สังคมกำหนดในความเป็นผู้หญิงที่ดีที่สมบูรณ์พร้อมด้วยนั่นเอง

ดังนั้นวิถีชีวิตของผู้หญิงหลังตัดมดลูกจึงมีความเชื่อมโยงกับการมีและไม่มีมดลูก การให้ความหมายและการให้คุณค่าต่อมดลูกของผู้หญิงแต่ละคนจึงมีความสำคัญต่อชีวิตผู้หญิงที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจที่จะรับวิธีการรักษาด้วยการตัดมดลูกที่มีความสำคัญต่ออนาคตของผู้หญิงแต่ละคน ซึ่งการให้ความหมายและกระบวนการตัดสินใจจะได้กล่าวรายละเอียดในบทต่อไป